

policy regarding sugar industry significantly changed from rigid to moderately protectionist, protectionist and liberal, due to political and economic factors of the time. The practical value of the work is the opportunity to make a critical analysis of the crisis in the sugar industry for about a century ago, which took place in the Ukrainian lands, development of specific recommendations, improving the Ukrainian state policy on betterment of the industry today. Supporters of the command-administrative policy, statism and protectionism actively popularize the idea that the Liberal government policy of the Russian Empire on the sugar industry hampered its development in the study period. This opinion represents the best in Soviet historiography. Liberal politics, on the contrary, considering the upgrowth dynamics and political reality, stimulated the development of sugar industry.

Key words: *duty, pood, sugar, excise tax, the rate market, foreign, factories, politics, industry, syndicate, prices, production, domestic, Russian Empire, sand industry, protectionism, free trade*

УДК 32.1

Бірюков Д. С.

кандидат технічних наук, головний консультант відділу енергетичної та техногенної безпеки, Національний інституту стратегічних досліджень (Київ, Україна), E-mail: dmytro.biriukov@niss.gov.ua

Лещенко О. Я.

заступник директора Департаменту організацій заходів цивільного захисту, Державна служба України з надзвичайних ситуацій (Київ, Україна), E-mail: leo@mns.gov.ua

*«Хто взяв меч, від меча загине»
Новий Завіт (Матвія 26:52)*

ПОЛІТИЗАЦІЯ ЗАГРОЗ В СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ: СУЧАСНИЙ ДОСВІД УКРАЇНИ

***Анотація.** В роботі досліджується процес подання політичних проблем в сфері цивільного захисту як життєво важливих для суспільства та держави, тобто їх політизації та сек'юритизації. Визначаються основні актори та об'єкти процесу політизації, безпекове середовище, в якому відбувався даний процес, наслідки для розвитку цивільного захисту в Україні та вплив на рівень забезпечення національної безпеки країни.*

***Ключові слова:** національна безпека, цивільний захист, політизація, сек'юритизація*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Нині Українська держава переживає складні часи випробувань, але саме в умовах воєнно-політичної кризи наглядним став увесь спектр загроз національній безпеці. Без сумніву, збереження цілісності та державного суверенітету є ключовою задачею для держави, її сектору безпеки і оборони, водночас, чинники, що впливають на вирішення такої задачі, лежать не стільки у воєнній, скільки в зовнішньополітичній, економічній та інформаційній сферах. Такий зсув пріоритетів відобразився на розвитку теорії національної безпеки в 1990-ті рр., розширивши її предметне поле на невоєнні (або «м'які») загрози, а з-поміж них і ті, які пов'язані із забезпеченням техногенної та екологічної безпеки, що входять до сфери цивільного захисту. Не зважаючи на об'єктивну необхідність спрямовувати зусилля на протидію м'яким загрозам, політичне керівництво окремих країн, а також міжнародні інституції мають обґрунтувати свої дії, доводити їх доцільність, отримувати широку підтримку та створювати правову основу для здійснення заходів із попередження м'яких загроз. Досліджуючи процес актуалізації та аргументації безпекових проблем, науковці з Копенгагенського інституту проблем миру (COPRI) запропонували термін «сек'юритизація». Цим терміном вони стали називати процес, при якому деякий ак-

тор (уряд, громадські організації, промислово-фінансові групи) подає політизоване питання як екзистенціальну загрозу, тобто таку, що загрожує виживанню референтного об'єкту (державний суверенітет, національна ідеологія, культурні цінності) [1, с. 25]. Коли питання успішно сек'юритизоване, то політичний актор отримує повноваження для здійснення надзвичайних заходів чи зміни способів, в які держава виконувала безпекові функції. Якщо ж важливе безпекове питання не визначено таким, що має бути сек'юритизовано, то воно може залишитися на менш високому щаблі актуалізації. Тобто бути політизованим питанням, яке є «частиною публічної політики, що потребує прийняття рішень урядом і перерозподілу ресурсів» [1, с. 23]. Відповідно, неполітизоване питання взагалі не є предметом державної політики, дій державної влади, або публічних дебатів. На національному й міжнародному рівнях різноманітні питання піддавалися сек'юритизації. Т'єрі Бальзак наводить такі приклади глобальних проблем, що були сек'юритизовані [2, с. 56-72]: зміни клімату, пандемії грипу, кібератаки, міжнародний тероризм.

Особливий інтерес до досліджень з питань сек'юритизації також пов'язаний із їх прикладним характером. В даній роботі увага зосереджується на процесах сек'юритизації та політизації, які здійснювалися для питань сфери цивільного захисту в Україні. Слід нагадати, що цивільний захист визначений як одна з функцій Української держави в сфері національної безпеки, яка полягає у забезпеченні захисту населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вітчизняні науковці все частіше звертаються до конструктивістських досліджень із питань сек'юритизації [3-6]. Так, Уляна Хельберг досліджує процес сек'юритизації як явище сучасної політики безпеки Європейського Союзу [3], Тетяна Маляренко звертається до питань сек'юритизації глобальних екологічних та ресурсних проблем і загроз здоров'ю людини [4], а Максиміліан Шепелев розглядає сек'юритизацію в контексті сучасних загальносвітових викликів [5]. В сфері цивільного захисту питання сек'юритизації розглядаються в [6], однак ця робота була опублікована на початку 2014р., і в ній, відповідно, не досліджувалися такі питання в умовах ескалації воєнно-політичної кризи в Україні.

Метою даної статті є дослідження процесу подання політичних проблем в сфері цивільного захисту як життєво важливих для суспільства та держави, тобто їх політизації та сек'юритизації, визначення основних акторів та референтних об'єктів, характеристик та факторів безпекового середовища, в якому нині відбувається даний процес, а також оцінка наслідків для розвитку цивільного захисту в Україні та його впливу на рівень забезпечення національної безпеки країни.

Виклад основного матеріалу. В Україні за роки незалежності питання захисту населення та економіки від загроз природного та техногенного характеру (тобто цивільного захисту) неодноразово виносилися на обговорення на найвищому політичному рівні. Проте можна стверджувати, що вони не подавалися політичним керівництвом країни та не усвідомлювалися суспільством як екзистенціальні питання, а отже не відбувалося процесу їх сек'юритизації [6].

Драматичні події останніх двох років в Україні, анексія Криму та розв'язані воєнні дії на Донбасі, значною мірою продовжують привертати увагу українського суспільства до проблеми протистояння російській агресії, яка має наслідки і для техногенної та екологічної безпеки Української держави [7]. Воєнні дії, розв'язані терористичними угрупованнями в Східних регіонах України, утворили реальну загрозу виникнення важких аварій на промислових об'єктах Донбасу. На багатьох підприємствах Донбасу, що належать до екологічно небезпечних, неодноразово відбувалися руйнування виробничої інфраструктури та викиди шкідливих речовин [7, с. 153]. Внаслідок припинення електропостачання насосних станцій у системах водовідведення шахтних вод були затоплені низка шахт, відбулося підтоплення

прилеглих до них територій та забруднення підземних вод [7, с. 154]. Отже можна казати, що навіть при благополучному сценарію щодо повернення Донбасу, вкрай важким для Української держави стане проблема відновлення безпечних умов життєдіяльності на територіях, які наразі страждають від злочинних діянь сепаратистів.

Реагування на надзвичайні ситуації має й соціальний вимір, який у випадку масштабних подій характеризується великим потенціалом щодо спричинення соціально-політичної напруги. Для України, безумовно, підтвердженням такої тези є Чорнобильська аварія. Тому, порівнюючи чисельність переселених осіб внаслідок аварії на ЧАЕС (160 тис. осіб) із чисельністю тимчасово переміщених осіб в Україні 2014-2015рр. (майже 1 млн. осіб станом на жовтень 2015р.), можна судити про можливі величезні віддалені соціально-політичні наслідки [7, с. 182]. Тут слід звернути увагу на положення Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», згідно яких (ст.1 п.1) внутрішньо переміщеними особами вважаються й ті, хто були змушені залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру. Причому вітчизняне законодавство покладає на державу обов'язок вживати всі можливі заходи щодо повернення таких осіб (за їх згоди), створення прийнятних умов життя. Таким чином закладається потенційне джерело загроз соціально-політичної нестабільності, що може реалізуватися при подоланні наслідків масштабних надзвичайних ситуацій в Україні.

Основною ціллю сек'юритизації є не демонізація певної загрози, а формування підґрунтя (здобуття підтримку у населення, встановлення балансу інтересів бізнесу, суспільства та держави) для мобілізації ресурсів з метою протидії цій загрозі. Більш того, здійснення сек'юритизації може надати можливості державі застосовувати надзвичайні заходи в певній сфері управління (або з певного питання) [1, с. 21]. До таких надзвичайних заходів можна віднести й перегляд розподілу відповідальності (внеску всіх заінтересованих сторін: держави, суспільства, бізнесу) в умовах надзвичайних ситуацій, або до їх виникнення з метою створення умов запобігання та зменшення можливих наслідків надзвичайних ситуацій. Однак, перегляд такого розподілу і унормування (навіть аргументація) більш прагматичних вимог до бізнесу та суспільства не входить до практики ані провладних політичних сил, а ні опозиції. Це твердження добре ілюструє приклад подолання наслідків Чорнобильської аварії. На практиці все відбувається навпаки. Як показують Скалецький Ю. М. та Потапенко В. Г., популістські дії народних обранців згодом спричинили неспроможність Української держави виконувати взяті на себе соціально-економічні зобов'язання [8]. Замість здійснення політизації проблеми подолання наслідків Чорнобильської аварії, ефективного використання всіх ресурсів, політичні актори (як представники законодавчої, так і виконавчої гілки влади) намагалися покращити власний імідж, використовуючи дану проблематику. В результаті спроби розв'язати дане соціально-політичне протиріччя викликали резонансні протести в листопаді-грудні 2011р.

В Україні різні політичні актори вдавалися до політизації питань цивільного захисту, а саме [6]: Голова держави, Уряд, політичні партії, окремі кандидати в депутати Верховної Ради, громадські організації та окремі активісти. Без сумніву, політизація певних питань в сфері цивільного захисту може здійснюватися одночасно різними політичними акторами (з різною аргументацією та кінцевою ціллю). І таке різноманіття може бути обумовлене не тільки особливостями політичних процесів в середині країни, а й безпековим середовищем. Більш того, як показують дослідження процесу сек'юритизації питань глобальних змін клімату, «проблемний фокус» одного і того ж питання може бути різним від країни до країни, так, розвинені західні країни зосереджують увагу на проблемі видобутку та використання вуглеводнів, а країни, що розвиваються, роблять більший наголос на продовольчій безпеці та обмеженості водних ресурсів [9].

За формою здійснення політизації питань в сфері цивільного захисту в Україні переважало прийняття нормативно-правових актів, в той же час, відбувалися й проголошення (спроби проголошення) режиму надзвичайного стану та оголошення зони надзвичайної екологічної ситуації, протестні дії та акції (з питань, пов'язаних із екологічною та техногенною безпекою), декларації в програмах політичних партій, акцентування у виступах та звітах представників органів влади [6]. В чинному законодавстві (Закон України «Про основи національної безпеки України») в результаті внесених поправок, які набули чинності у травні 2015 р., до пріоритетів національних інтересів України віднесено «забезпечення екологічно та техногенно безпечних умов життєдіяльності громадян і суспільства...», а цивільний захист визначено як окрему сферу національної безпеки держави. На проблеми цивільного захисту звертається увага в оновленій Стратегії національної безпеки України (п.3.9), де «незадовільний стан єдиної державної системи та сил цивільного захисту, системи моніторингу довкілля» визначено як одну із актуальних загроз національної безпеки України.

Якщо ж розглядати форми документів, в яких політизувалися певні проблеми в Україні в сфері цивільного захисту, то можна назвати такі [6]: нормативно-законодавчі акти, рішення Ради національної безпеки і оборони, офіційні стратегічні документи (насамперед Стратегія національної безпеки), введення (пропозиції щодо введення). Як відмічається в [6], не зважаючи на численні рішення РНБОУ, можна констатувати лише факти проголошення проблем, без вирішення найсерйознішого питання – досягнення консенсусу щодо відповідальності за їх вирішення між основними акторами (державою, бізнесом, суспільством).

Без сумніву, питання можливої повномасштабної воєнної агресії проти України було сек'юритизоване політичним керівництвом держави, і нині продовжує таким залишатися. Відповідно, пов'язані питання захисту населення від загроз, що виникають в зонах ведення бойових дій, теж розглядалися. Зокрема й таке, що стосується стану сховищ та укріплень цивільного захисту. Офіційно процедура була розпочата Урядом (розпорядження №48-р від 26.01.2015р.), який надав дозвіл на проведення перевірок щодо дотримання вимог законодавства у сфері цивільного захисту. Рішення прийнято з метою підвищення готовності органів управління та сил цивільного захисту до реагування на надзвичайні ситуації в мирний час та особливий період, запобігання їх виникненню. Для цього Державній службі з надзвичайних ситуацій та її територіальним органам разом з місцевими органами виконавчої влади надано дозвіл на проведення протягом лютого-березня 2015 р. перевірок стану готовності пунктів управління, захисних споруд і наявності планів цивільного захисту на особливий період і планів реагування на надзвичайні ситуації. Прем'єр-міністр, інформуючи про це рішення під час зустрічі Президента України з представниками парламентських фракцій коаліції, зазначив, що попередня перевірка споруд та об'єктів цивільного захисту виявила неготовність половини об'єктів.

Потрібно відмітити, що з початку 2015р. Уряд України із демонстративною активністю звертався до питань цивільного захисту. Утворення Державної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій в січні 2015р. (Положення затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 26. січня 2015р. №18), з одного боку, мало низку завдань щодо покращення координації в сфері цивільного захисту, з іншого, привернуло увагу громадськості до проблем виникнення надзвичайних ситуацій. І хоча комісія з подібною назвою існувала при Кабінеті Міністрів ще з лютого 1998р., проте її робота тоді не була настільки публічною.

Створення комісії на перший погляд можна було б розглядати як політизацію питань цивільного захисту. В січні 2015 р. на території Донецької та Луганської областей був введений режим надзвичайної ситуації, а в інших регіонах України уряд увів режим підвищеної готовності для державної системи цивільного захи-

сту. Тоді Прем'єр-міністру довелося роз'яснювати те, що цей режим відрізняється від правового режиму надзвичайного стану, і вводиться на окремих територіях для підвищення ефективності дії місцевої влади, рятувальників та комунальних служб, якими вживаються заходи щодо проведення аварійно-відновлювальних робіт та забезпечення належної життєдіяльності населення.

Публічне вирішення нагальних питань техногенної та екологічної безпеки, що здійснювалося Комісією показує необхідність часто вирішувати ці питання в авральному ручному режимі. Діяльність комісії активізувалася після надзвичайних ситуацій, що мали значний резонанс. Так в серпні 2015р. на засіданні Комісії обговорювалося питання боротьби із лісовими пожежами в Зоні відчуження (загалом виникло понад 80 пожеж), виникнення яких пов'язано із безвідповідальністю та відсутністю контролю, Прем'єр-міністром було доручено МВС направити додаткові сили та підрозділи Національної гвардії для забезпечення правопорядку та контролю за переміщенням осіб в Зоні відчуження. Водночас помітно те, що немає стратегічного бачення щодо розвитку механізму вирішення цих питань, і, відповідно, не здійснювалося їх політизація.

Сек'юритизація безпекової проблеми, або більш слабка її форма – політизація, можуть відкривати можливості для політичних акторів не тільки щодо залучення надзвичайних заходів, а й здійснення високовартісних проєктів. Попередження аварій в Україні без сумніву пов'язано з значними матеріальними затратами, зокрема по відновленню інфраструктурних об'єктів життєзабезпечення населення. Тому такі рішення щодо виконання високовартісних проєктів, часто із залученням кредитів від міжнародних фінансових інституцій, приймаються на найвищому рівні політичного керівництва держави. В якості ілюстративного прикладу можемо назвати залучення Україною кредиту від Японського агентства міжнародного співробітництва у розмірі близько 900 млн. дол. США для реалізації проєкту модернізації Бортницької станції очистки стічних вод.

На жаль, можна відмітити, що більшість питань, які успішно піддавалися сек'юритизації різними політичними акторами, мали подію-тригер, яка змінювала ставлення до певної загрози у масовому сприйнятті. Роль такої події-тригера очевидно відіграли вересневі теракти в Сполучених Штатах (2001р.), пандемія «свинячого» грипу А/Н1N1 (2009р.), аварія на АЕС «Фукусіма-1» (2011р.) тощо. За наявності політичної волі до вирішення певних проблем в сфері техногенної безпеки, залучення підтримки всіх зацікавлених сторін шляхом політизації таких проблем, можна було б використати й аварії, що відбулися нещодавно в Україні. Так, до надзвичайних ситуацій техногенного характеру, що викликали резонанс в суспільстві, і потенційно могли б слугувати подією-тригером, можна віднести, наприклад, чи не найскладнішу за останні роки пожежу на промисловому об'єкті, що сталася на нафтобазі «БРСМ-Нафта» (Київська обл.), коли 5 людей загинули та ще 14 постраждали. Однак, далеко не всі загрози безпеці людини сприймаються однаково. Так, загибель та травмування людей внаслідок ДТП (в середньому в день 11 осіб втрачає життя та ще понад 80 отримують пошкодження внаслідок ДТП) чи пожеж (в середньому понад 5 загиблих в день), які за статистикою значно випереджають техногенні аварії в Україні, не сприймаються такими, що можна сек'юритизувати.

Потрібно проаналізувати й ті групи загроз в сфері цивільного захисту, які потенційно можуть сек'юритизуватися (політизуватися). Об'єктивно кажучи, в Україні через значне антропогенне і техногенне перевантаження території, наявність численних об'єктів підвищеної небезпеки, періодичне виникнення масштабних пожег та аномальних температур, а нині й діяння терористично-диверсійних угруповань в східних регіонах, можливими є надзвичайні ситуації державного рівня. Тому досить логічним бачиться їхня політизація з боку політичного керівництва держави та підсилення сектору безпеки і оборони з огляду на необхідність виконання завдань цивільного захисту щодо забезпечення здоров'я та життєдіяльності населення,

готовності до надзвичайних ситуацій як техногенного, так і природного характеру. І такі спроби політизації названого питання відбувалися. Так, у зв'язку із можливою загрозою для об'єктів ядерної енергетики в Україні на фоні неспокійної воєнно-політичної обстановки українською владою підіймалося питання на рівні ООН про створення «офлайн-зони» над такими об'єктами (зони заборони польотів воєнних літаків).

У виступі перед Генеральною Асамблеєю ООН (вересень 2015р.) Президент України відмітив, що воєнні дії проти України збільшили екологічні та епідеміологічні загрози, зокрема, хімічні склади в зоні конфлікту у східній частині України та на прилеглих територіях являють собою особливу небезпеку. Голова Української держави підкреслив, що є «жахливі загрози потенційних техногенних катастроф», та запропонував ООН спрямувати зусилля на вирішення питань захисту оточуючого середовища в зонах воєнних конфліктів [10]. Отже політичний лідер України на міжнародному рівні політизував питання екологічної та техногенної безпеки в умовах конфліктів.

Додатковим фактором, який, на нашу думку, мав би підштовхнути уряд до політизації питань цивільного захисту, є необхідність виконання зобов'язань, взятих Українською державою щодо імплементації Угоди про асоціацію з ЄС. Зокрема, відповідно до планів, схвалених Урядом України, у вітчизняному законодавстві має бути транспонована Директива 2012/18/ЄС про контроль значних аварій, пов'язаних з небезпечними речовинами (так звана Директива «Севезо» – назва отримана в пам'ять про значну хімічну аварію в італійському м. Севезо в липні 1976р.). А це в свою чергу відзначиться на здійсненні контрольних та наглядових функцій на об'єктах підвищеної небезпеки, інформуванні населення про ризики функціонування таких об'єктів, плануванні землекористування тощо.

Слід також сказати, що питання техногенної безпеки та можливих наслідків для здоров'я населення та навколишнього середовища використовуються як елемент пропаганди російськими ЗМІ. Так, телеканал «Раша Тудей» неодноразово загрожував повідомлення про події, пов'язані із функціонуванням українських АЕС. Зокрема, поширювалася інформація ніби про загрози артилерійських обстрілів Запорізької АЕС, а після підризу ЛЕП в Херсонській обл. (листопад 2015р.) – про можливі пов'язані проблеми в функціонуванні даної АЕС. Така сек'юритизація питань техногенної безпеки спрямована на хибне висвітлення подій та «згущення фарб», дискредитацію легальної влади в Україні.

Висновок і перспективи подальших досліджень. Нині в умовах безпрецедентних безпекових викликів, яким протистоїть Українська держава, питання цивільного захисту «затінені» більш нагальними проблемами. Водночас потенціал загроз в даній сфері настільки високий, що вирішення питань забезпечення безпеки життєдіяльності населення та функціонування економіки в умовах виникнення надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, тобто цивільного захисту, не можуть бути усунені з повітки дня.

Питання можливої повномасштабної воєнної агресії проти України було сек'юритизоване політичним керівництвом держави, і нині значною мірою продовжує таким залишатися. В цьому контексті підіймалося низка питань щодо захисту населення, зокрема, стосовно стану сховищ та укріплень цивільного захисту. Проте, на жаль, аналіз дій уряду в надзвичайних ситуаціях техногенного характеру показує, що проблема забезпечення техногенної безпеки, захист населення в умовах виникнення надзвичайних ситуацій, не акцентуються, а зусилля спрямовуються на створення «картинки» діяльності. На нашу думку, це свідчить, що політичне керівництво держави не політизує питань в сфері цивільного захисту, задля мобілізації ресурсів на їх вирішення.

Проблеми цивільного захисту акцентуються в Стратегії національної безпеки України, більш того в чинному законодавстві забезпечення екологічно та техноген-

но безпечних умов життєдіяльності громадян і суспільства віднесено до пріоритетів національних інтересів. І хоча в суспільстві виникає певна стурбованість щодо можливих надзвичайних ситуацій, ці питання розмилася на фоні воєнно-терористичних зlodіань, що розв'язанні ззовні на Сході Української держави.

Слід відмітити, що вперше Український політичний лідер виносив питання техногенної безпеки в зоні воєнно-політичного конфлікту на найвищий міжнародний рівень (засідання Генеральної Асамблеї ООН). Така ініціатива свідчить про значний потенціал політизації питань цивільного захисту в нинішніх умовах окупації Донбасу. Водночас питання техногенної безпеки стали й частиною ворожої щодо України пропаганди, зокрема, це стосується маніпулюванням інформації щодо питань безпеки функціонування українських АЕС.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Корольов С. С. Правове визначення нейтралітету як засобу реалізації міжнародної політики держави/ С.С.Корольов//Форум права.-2012.-№1.С.498 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-1/12kccmpd.pdf (дата звернення 20.02.2015) – Назва з екрану.
2. Хоменко Г. Д. Основи миротворчості: [навчальний посібник] / Г. Д. Хоменко. – Київ: Видавничий дім ДЕМІД, 2008.– 312 с.
3. Сунгуровський М. Іспит на нейтралітет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.uceps.org/files/category_journal/NSD103_ukr_3.pdf (дата звернення 20.02.2015) – Назва з екрану.
4. Чекаленко Л. Д. Позаблоковість чи нейтралітет: європейський досвід // Зовнішні справи. – 2013. – №7. – С.16-17.
5. Коломієць О. В. Концепція «Співтовариства безпеки» АСЕАН як геополітична модель національної безпеки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.kyumu.edu.ua/vmv/v/p04/14_kolom.pdf (дата звернення 20.02.2015) – Назва з екрану.
6. Конституція Туркменістану [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ambturkm.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=22&Itemid=31 (дата звернення 20.02.2015) – Назва з екрану.
7. Мельник О. Україна у структурі регіональної і глобальної безпеки / О. Мельник // С.4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.uceps.org/files/category_journal/NSD103_ukr_2.pdf (дата звернення 20.02.2015) – Назва з екрану.
8. Лоссовський І. До 20-ї річниці будапештських «гарантій»: агресія Росії проти України як чинник ерозії міжнародно-правових режимів нерозповсюдження / Ігор Лоссовський // Зовнішні справи. – 2014. – №11. – С.6

REFERENCES:

1. Buzan B., Wæver O. Security: A new framework for analysis. – Lynne Rienner Publishers, 1997. – 239 p.
2. The Routledge Handbook of Security Studies / Edt. Dunn Caveltly M., Mauer V. – Routledge, 2010. – 487 r.
3. Hel'berg U. Teoretichni pidhodi do rozuminnja yevropejs'koyibezepeki [Theoretical approaches to the understanding of European security] / Politichnij menedzhment [Political Management] – 2011. – №5. – S. 51–59.
4. Maljarenko T. Bezpeka ljudini u minlivomu sviti [Human security in a changing world] – Donec'k: TOV «Shidnij vidavnichij dim», 2013. – 200 s.
5. Shepyelyev M. A., Globalizacija ta sek'juritizacija: sutnist' ta osnovni vikliki global'noї bezpeki [Globalization and securitization: the nature and main challenges of global security] // Gileja: naukovij visnik: Zb. nauk. prac'. – 2011. – Vip.44. – S. 587 – 594.
6. Birjukov D. S. Potencial sek'juritizaciji problem ekologichnoyi ta tehnogennoyi bezpeki v Ukrayini [Potential problems securitization environmental and technological safety in Ukraine] // Gileja: naukovij visnik: Zb. nauk. prac'. – K., 2014. – Vip. 81 (№ 2). – S. 301 – 304.
7. Donbas i Krim: cina povremennja: monografija [Donbass and Crimea: the price return: monograph] / Ed. by V. P. Gorbulina, O. S. Vlasjuka, E. M. Libanovoї, O. M. Ljashenko. – K. : NISD, 2015. – 474 s.
8. Skalec'kij Ju. M. Politichni aspekti problem vidrodzhennja ta social'no-ekonomichnogo rozvitku gromad i teritorij, shho postrazhdali vnaslidok avarii na Chornobil's'kij AES [Political aspects of the problems of recovery and socio-economic development of the communities and

areas affected by the Chernobyl disaster]/ – [Electronic resource]. – Access mode: www.niss.gov.ua/articles/536/ (Accessed 19 July 2015)

9. Schäfer M. S. Securitization of media reporting on climate change? A cross-national analysis in nine countries, *Security Dialogue* [Electronic resource]. – Access mode: <http://sdi.sagepub.com/content/early/2015/10/05/0967010615600915.full.pdf+html> (Accessed 19 July 2015)

10. Vistup Prezidenta Ukraïni na Samiti z prijnjattja Cilej stalogo rozvitku v ramkah General'noyi Asambleyi OON [Statement by the President of Ukraine at the Millennium Summit of the adoption of sustainable development within the UN General Assembly]. – [Electronic resource]. – Access mode: www.president.gov.ua/news/vistup-prezidenta-ukrayini-na-samiti-z-prijnyattya-cilej-sta-36032 (Accessed 19 July 2015)

Бирюков Д. С., кандидат технических наук, главный консультант отдела энергетической и техногенной безопасности, Национальный институт стратегических исследований (Киев, Украина), E-mail: dmytro.biriukov@niss.gov.ua

Лещенко А. Я., заместитель директора Департамента организации мероприятий гражданской защиты, Государственная служба Украины по чрезвычайным ситуациям (Киев, Украина), E-mail: leo@mns.gov.ua

Политизация угроз в сфере гражданской защиты: современный опыт Украины

Аннотация. В работе исследуется процесс представления политических проблем в сфере гражданской защиты как жизненно важных для общества и государства, то есть их политизация и секьюритизация. Определяются основные актеры и объекты процесса политизации, характеристики среды безопасности, в которой происходил данный процесс, последствия для развития гражданской защиты в Украине и влияние на уровень обеспечения национальной безопасности страны.

Ключевые слова: национальная безопасность, гражданская защита, политизация, секьюритизация

Biriukov D., PhD in of Engineering Sciences, chief consultant at Energy and Technological Security Department, National Institute for Strategic Studies (Kiev, Ukraine), E-mail: dmytro.biriukov@niss.gov.ua

Leshchenko O., deputy director at Organization of Civilian Defense Department, State Emergency Service of Ukraine (Kiev, Ukraine), E-mail: leo@mns.gov.ua

Politicization of the threats for civil protection: contemporary experience of Ukraine

Abstract. This paper examines the representation of political issues in the field of civil protection as vital for society and the state, i.e. their politicization and securitization, conducted by Ukrainian political actors last years in the conditions of security crisis.

Last two years Ukraine has being faced unprecedented security challenges to protect its territorial integrity and sovereignty that determine tasks for security and defense sector. Although military component is of high importance but diplomatic, economic and information components play role to eliminate security threats. In order to mobilize resources and justify emergency measures those to be taken in crisis situation, political leadership of the State should represent certain security threat as most critical or even existential threat. This process was in a focus of Copenhagen Peace Research Institute in 1980s and 1990s, while B.Buzan and O.Weaver introduced term “securitization” to describe this political process. Although there are many threats for national security, a few could be securitized and others could be politicized, i.e. discussed in the public debates and realized as significant but not existential.

Securitization belongs to constructivist branch of security studies that may be characterized as applied researches. Despite rising interest of securitization studies in Ukraine, there is lack of applied researches to describe particular components of national security. We focused on securitization and politicization of civil protection issues in contemporary security environment in Ukraine.

The issues of ensuring public health and safety as well as protection of environment against man-made and natural disasters were repeatedly included into agenda of discussions at the highest Ukrainian political level since independence. However, it can be argued that these threats were neither expressed by the Ukrainian political leadership nor perceived by the public as existential threat, and therefore there was no process of securitization.

The main aim of securitization is not to demonize a particular threat, but to mobilize

resources for countering this threat. Moreover, the implementation of securitization may provide opportunities for the state to apply emergency measures in a particular field of governance. These emergency measures include the revision and redistribution of responsibilities (contributions of all stakeholders: the state, society and business) under emergency situations. However, this revision is hard to be conducted, and despite necessity of more pragmatic requirements for business and society politicians both government and opposition trend to make populist decisions that was shown in the case of Chernobyl accident consequences overcoming.

Civil protection issues in Ukraine were politicized by President, Government, political parties, certain politicians, NGOs and activists. It was done mainly in a form of official documents (Decisions of the National Security and Defence Council, National Security Strategy, etc), but also by the process of emergency situation declaration, and political leadership speeches. Since January 2015 Ukrainian government established the State Commission on technogenic and ecological safety and emergencies that was actively used to resolve several urgent problems regarding civil protection (e.g. wildfires in Chernobyl restricted zone).

We also should stress that Ukrainian President on his speech on the UN General Assembly underlined that military action against Ukraine increased environmental and epidemiological threats in the Eastern Ukraine, and he suggested that the UN should make efforts to address environmental issues in the areas of military conflicts. Thus Ukrainian President politicized civil protection issues on the international level.

Key words: national security, civil protection, politicization, securitization

УДК 327

Яшна Н. О.

аспірантка кафедри міжнародних відносин ДНУ ім. О. Гончара
(Дніпропетровськ, Україна), E-mail: Nata.dnepr@mail.ru

РОЗВИТОК АРКТИЧНОГО РЕГІОНУ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Анотація. *Стаття присвячена розгляду розвитку Арктичного регіону в умовах сучасних геополітичних трансформацій. Авторка звертає увагу на новий етап розвитку міжнародних відносин в Арктиці, що характеризується комплексом дій багатьох суверенних держав та недержавних суб'єктів по відношенню до даного регіону. Завдяки потеплінню клімату та глобальним процесам у світі, вся міжнародна система управління в Арктиці зазнає змін. Це є результатом тісного геополітичного та економічного зв'язку даного регіону з усім світом. Трансформація сучасної світової системи призводить до необхідності оцінки ефективності взаємодії держав в управлінні та розвитку даного регіону, а також розгляду можливості їх удосконалення.*

Ключові слова: міжнародні відносини, Арктичний регіон, трансформація, глобальні процеси, Арктика, управління, геополітика.

Постановка проблеми. Під впливом кліматичних змін та процесів сучасних геополітичних трансформацій, питання щодо управління Арктикою стає все більш проблематичним. Очевидним є те, що центр геополітики сьогодні змістився на північ, завдяки невирішеності проблем, пов'язаних із розмежуванням територій Арктичного регіону. Загострення боротьби за північ в ХХІ ст. пояснюється також й економічними чинниками. Значення Арктики визначається і її історико-культурною складовою. В Арктиці проживає багатонаціональна корінне населення з особливою культурою, духовністю, які представляють велику цінність для всього людства. І сьогодні в умовах глобалізації ця культура піддається ризику зникнення.

Простежується підвищений інтерес до Арктики з боку міжнародних акторів, які бачать можливість отримувати економічні вигоди завдяки розвитку комерційного судноплавства, видобутку нафти і газу, гірничодобувної промисловості, рибальства і туризму. Результатом цього є зміцнення економічних і геополітичних зв'язків між Арктикою і рештою світу. Але в цьому процесі є й причини наростаючого конфлікту між тими, хто конкурує за контроль над природними багатствами регіону, та іншими,